

ATATÜRK VE KADIN HAKLARI

Doç. Dr. GÜLDEN ERTUĞRUL

Atatürk erkeğe olduğu gibi kadına da insancıl bir açıdan yaklaşarak, kadının da medenî, siyasî ve kültürel haklarda erkek ile eşit tutulmasını sağlayacak çağdaş atılımları gerçekleştirmiştir. Çağdaş bir toplum olabilmenin ve çağdaş bir hukuk devleti kurmanın ilk şartı kadının da bir vatanş ve özgür bir insan olarak haklarını tanımak ve saygı göstermekti. Zira kadın ve erkek insan kavramını birlikte oluşturmakta ve bu kavrama birlikte bir anlam kazandırmaktaydı. Bu anlayışla hareket eden Atatürk devrimi Türk kadınına asırlardan beri ihmal edilen sosyal ve siyasal haklarını kazandırdı. Türk halkının var oluşunu tayin eden Kurtuluş Savaşı öncesi ve süresince, Türk kadınının özverili katkılarını çok iyi değerlendiren, büyük insan Atatürk, kadına kazanmayı hak ettiği haklarını vererek, onu özlemini duyduğu toplum içindeki saygın statüsüne getirmiştir. Atatürk siyasal ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, insanlığa mutluluk ve saygınlık sağlayacağı için gerekli olduğuna inanmaktaydı. Türk kadınının dünya kadınlığına elini vererek barış ve güvenliği için çalışmasını istiyordu.

Türk kadınına verilen özgürlük ve haklar, onun bir anlamda ırkının gerçek ruhuna dönüşünden başka bir şey değildir.

Orta Asya Türklerinin bilinen tarihlerine ve göçlerine gidildiğinde, kadının daima güçlü mevkilerde olduğu görülmüştür. Yedinci yüzyıldan başlayarak, Orhon Kitabelerinde görülen, "devleti bilen Kraliçeler", veya "Hakan ve Hatununun buyruğu ile" gibi sözler, eski Türk kadınlarının eşitlik statüsünü koruduğunu göstermektedir.

Ziya Gökalp'e göre, eski Türkler, pekçok bakımlardan hem demokrat, hem de feminist idiler¹. Türklerin feminist olmalarının bir nedeni de eski Türklerde Şamanizmin kadındaki kutsal güce dayanmasıydı. Buna karşılık Toyonizm dini de erkeğin kutsal gücüne önem verirdi. Toyonizm ve Şamanizmin eşit olması, hukukça erkek ve kadının eşit tanınmasına neden olmuştu. Bu nedenle her işe ait toplantılarda kadın ve erkeğin birlikte

¹ Necla Arat: *Kadın Sorunu*, s. 72 (Say, İstanbul 1986).

olmaları koşulu vardı. Örneğin, kamu yetkisi Hakan ile Hatun'un her ikisinde ortak olarak toplandığı için, bir buyruk yazıldığı zaman, "Hakan buyuruyor ki" deyişi ile başlarsa ona boyun eğilmezdi. Bir buyruğun kabul edilebilmesi için "Hakan ve Hatun buyuruyor ki" sözleriyle başlaması gerekirdi. Elçiler ancak sağda Hakan ve solda Hatun oturdukları zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, Kurultaylarda, Tapınma ve Törenlerde, Savaş ve Barış Kurullarında Hatun da Hakan'la birlikte olurdu. Kadınlar örtünmek konusunda hiçbir şekilde zorlanmazlardı. Eski Türklerde monogami egemendi. Resmî eş yalnız bir tane olabilirdi. Bunun yanında kumaların bulunması, hukukî eşin yetki ve haklarını engellemeydi. Kuma çocukları kalıttan pay alamazdılar. Kuma oğulları babaları Hakan da olsa hiçbir zaman Hakan olamazdılar.

Ziya Gökalp *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında, Eski Türklerde ana soyu ile baba soyunun değerce birbirine eşit olduğunu öne sürmektedir². Buna göre soyluluk sadece babadan gelmeyip, anadan da gelmektedir. Bir kişinin tam soylu sayılması için hem anadan hem de babadan soylu olması gerekmektedir. Evlenecek gençler kahramanlık sınavından geçtikten sonra İl Meclisi'nden ad alıp vatandaşlık hukukuna sahip olabiliyorlardı.

Ziya Gökalp'in belirttiğine göre eski Türklerde kadınlar genellikle amazon idiler. Binicilik, silâhşörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar Türk kadınlarının da becerileri arasındaydı. Kadınlar doğrudan doğruya hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabiliyorlardı³.

Sekizinci yüzyıldan itibaren Müslüman Oğuzlar arasında söylene gelen *Dede Korkut Hikâyelerinden* "Bamsi Beyrek" öyküsünde görüldüğü gibi evlenecek bir gencin eşinde binicilik ve silâhşörlük becerileri araması ilginçtir. Bamsi Beyrek bir gün babasına kendisi için alacağı kızı şöyle tarif eder:

*"Baba, bana öyle bir kız
alver ki, ben yerimden
kalkmadan o kalksın,
ben kara koç atıma binmeden
o binsin; ben düşmana varmadan
o bana baş getirsin.
Böyle birini alver, dedi.*

² Ziya Gökalp: *Türkçülüğün Esasları*, s. 161 (Haz.M.Kaplan, Kültür Yayınları, İstanbul 1972).

³ Aynı eser, s. 166.

Babası Bay Büre Han söyledi;

*Oğul, meğer sen kız istemiyor
kendine bir yoldaş istiyormuşsun.*⁴

diyerek cevap verir. Bu satırlarda görüldüğü gibi bir bey oğlu ile evlenecek olan kızın ok atan, kılıç kuşanan, ata binen ve düşmanla savaşıp başını kesip getirebilen bir savaşçı olması beklenmektedir.

Banu Çiçek bu konularda Bamsi Beyrek ile yarışabilen bir geçen kızdır. Banu Çiçek av sırasında, at binmede, ok atmada ve güreşte Bamsi Beyreği sınava tâbi tutar ve yeterince güçlü olduğunu anladıktan sonra onunla evlenmeye karar verir. Bu olay genç kızların da evlenecekleri bir erkekte ne gibi özellikler aradıklarını göstermekte ve seçimlerini de özgürce yaptıklarını kanıtlamaktadır.

Türk kadınının Müslümanlığın kabulünden sonra da bu mert ve savaşçı özelliğinin sürmesini bir başka *Dede Korkut* Hikâyesinde de görmekteyiz. "Kazan Beyin Oğlu Uruz Beyin Tutsak Olması" isimli hikâyede kadının kahramanlığı belirgin bir şekilde gözlenir. Eşi Kazan Bey'in ve oğlu Uruz'un düşmanlar tarafından tutsak edildiğini öğrenen ünlü Boyu Uzun Burla Hatun kırk ince belli kızı alıp kara aygırını çektirir, kara kılıcını kuşanır, Oğuz beylerini de yanına alıp düşmanın üzerine gider, Oğlu Uruz'u ve Kazan'ı kurtarır. Cenge gitmeden önce iki rekât namaz kılıp Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi⁵ bu olayın müslümanlığın kabulünden sonra oluşunu ve kadının eski cengaver ve dışa dönük yaşamının da halen sürmekte olduğunu gösterir.

Eski Türk kadınının savaşçı olması özelliğinin yanında ve en başta, doğanın kadına bahşetmiş olduğu doğurganlık ve analık vasıflarının aile yaşamında çok önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Yine *Dede Korkut Hikâyelerinden* "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" Hikâyesinde görüleceği gibi, kadın ve erkek, bir ailede ancak çocukları olduğu zaman toplum içinde bir saygınlık kazanabilmekteydiler. Boğaç Han hiç evladı olmadığı için beylerin hakâretine maruz kalıp kara çadıra oturtulunca bir hışımla evine gelip çok değer verip "başımın bahtı evimin tahtı" diyerek sevdiği karısına hesap sorar:

*"Han kızı! yerimden kalkayım mı?
yakanla boğazımı tutayım mı?"*

⁴ Cevdet Kudret: *Bugünkü Türkçe ile Dede Korkut Hikâyeleri* s. 51 (Varlık, 1986).

⁵ Aynı Eser, s. 95.

*Kaba ökçem altına alayım mı?
Öz gövdenden başını keseyim mi?*⁶

Bunun gibi sert sözlerle güzel karısını azarlayan Boğaç Han'ın sonunda bir oğlu olur. Fakat oğlu büyüünce onun kıymetini bilmeyen Boğaç Han gaflet içinde onu oklayıp öldürmek ister. Kırk ince belli kızı alıp at üstünde oğlunu kurtarmaya giden yine anasıdır. Bu nedenle anaların yaşamsal önemini vurgulayan "ana hakkı tanrı hakkıdır" sözüne *Dede Korkut Hikâyelerinde* sıkça rastlanır.

Dede Korkut Hikâyelerinde görüldüğü gibi Türk kadını dışa dönük bir hayat yaşamakta ve her türlü etkinlikte eşinin yanında yerini almaktaydı. Eşler birbirlerini görüp yeteneklerini sınavarak seçmekteydi. Kadın ana olduktan sonra daha bir değer kazanmakta ve ana olarak daha fazla saygı görmekteydi. Kadının özgür yaşamı İslâmiyetin kabulünden sonra da bir süre devam etmiştir. Ünlü seyyah İbn Battuta'nın 14. yüzyıldan Anadolu'da gezip gördüklerinden anlattıkları, örneğin kadınların yüzlerini örtmediklerini ve evlenmeden önce eşlerini tanımaları gibi özellikler⁷, *Dede Korkut Hikâyelerini* doğrulamaktadır.

Oğuz Türklerinin üstünde yoğunlaşan Arap ve Bizans kültürünün etkisi Türk kadını üzerinde olumsuz olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu devrinde Kur'an ve İslâm felsefesinin yorumu o tarzda gelişmiştir ki, kadının durumu anlaşılacak ölçüde gerilemiştir. Kadınlar eve dönük bir hayat sürmeye mecbur edilerek, dışarı işlerinden tümüyle ellerini ayaklarını çekmişlerdi, peçe ile sıkı sıkıya örtünmeleri mecburi olan dönemlerde eğitimleri de kısıtlanmıştır. Sokağı ancak kafes arkasından görebilen kadınların IV. Mustafa (Hicri 12. asır) devrinde hiçbir gün sokağa çıkamayacakları emri verilmişti⁸.

Aile hukukunda, *Kur'an*'ın Nisa süresinde belirtilen ve erkeklerin evlenmesi ile ilgili "şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız"⁹ sözü uygulanmamış, fakat *Kur'an*'ın sınırlamış olduğu dört kadınla evlilik ve dalık alma hakkı Osmanlılar arasında gelenekleştirilmiştir. Böylece M.Ö. 3000'den itibaren Anadolu'da yaşamış olan Asur-

⁶ Aynı Eser, s. 10-11.

⁷ Jorge Blance Villalta: "Women" *Atatürk*, s. 368, chapter 35 (Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1979).

⁸ Prof. Dr. A. Afetinan: *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması* (Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1968).

⁹ *Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı* (Ankara, 1973) Nisa Sürsü 3.

lular, Hititler ve Sümerler gibi çeşitli toplumlarda görülen ve prensip olarak eski Türklerde de benimsenen monogaminin yerini Osmanlılar devrinde yasal poligami almıştır. Sonuçta kadınlar aile hayatında daha önce sahip oldukları hukukî haklarını ve saygınlıklarını kaybederek özgürlüklerini yitirdiler. Kaşgarlı Mahmud'un dediği gibi "Türkler kendi geçmişlerini unuttular"¹⁰.

Avrupa'da 1789 Fransız İhtilâli'nden sonra başlayan özgürlük hareketleri Fransız, İngiliz ve Amerikan kadınlarını kendi haklarını da ele geçirmek için harekete geçirdi. Osmanlıların çöküş döneminde Avrupa'daki özgürlük hareketleri etkili olmuş ve Namık Kemal, Tefik Fikret gibi değerli düşünürler, kadının köleliği ve aile hayatındaki gerilemiş durumunu kınayarak, kadınların da Avrupalı hemcinsleri gibi eğitim görmeleri gerektiğini vurgulayan çeşitli yazılar yazmışlardır.

Tanzimat devri 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile bir dizi reform getirerek kadının kurtuluş hareketinin başlangıcını simgeler. 1876'da Osmanlı devleti meşruti idareye geçtikten sonra başlayan Pan-İslâmizm hareketine karşın, kadın okur yazar sayısı önemli ölçüde artış göstermiş ve kadın basını kültür hareketlerini hızlandırmıştır. II. Meşrutiyet devrinde de kadın aydınların artışı görmektediriz. Kadın öğretmenler, iş hayatına atılmışlar, kız meslek okulları ve ebelik okulları açılmıştır. Nihayet 1922-23 yılında kız öğrenciler tıp fakültelerine girebildiler.

Bu devirdeki İslâmcılık, Batıcılık ve Ziya Gökalp'in önderliğindeki Türkçülük akımlarından sonuncusu, 1917 Aile Kararnamesi'nin çıkmasında etkili olduğu gibi, daha sonra Atatürk devrimini de büyük ölçüde etkilemiştir. O dönemin aydın kadınlarından ünlü Halide Edip Adivar, yapıtlarında Türk kadınına tutsaklıktan ve çarşaftan kurtulmuş konak duvarları arasından çıkararak eşi ile birlikte çalışıp yurt kalkınmasına yararlı olacak kişiler olarak tanımlamıştır. Halide Edip, zamanında kadın sorununu ele alarak kadın erkek eşitliğini savunduğu için çevrenin tutucu ve ağır eleştirilerine hedef olmuştur.

Türk kadınının yazgısı daha önceki savaşlarda ve Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu çabalar ve direnç sayesinde büyük ölçüde değişmiştir. Türk kadınları düşman işgaline direnmişler, dernekler kurup mitingler tertip etmişlerdi. Birinci Dünya Harbi'nde harbe giden erkeklerin yerine tarımda olduğu gibi her alanda görev almışlar, memuriyete geçmiş ve Kı-

¹⁰ Kaşgarlı Mahmud: *Divan* I, s. 260-261 Çev. Besim Atalay.

zılay örgütlerinde çalışmışlardır. İç savaşlarda, kurtuluş hareketine girişen Anadolu'da, kadınların da vatan savunmasına katıldıkları bilinmekte ve kızların belirli bir eğitimden geçerek çeşitli mesleklerde yetişme gayretleri takdirle karşılanmıştır.

Türk kadınının atalarından ve ırkından devraldığı kahramanlık özelliğini örnekleyebiliriz. 1877 Türk - Rus Savaşı'nda Erzurum'un kurtuluşunda kahramanlığı ve gözü pekliği ile ün salmış Kara Fatma veya Nene Hatun bilinen en ünlü kadın kahramanlarımızdan birisidir¹¹.

Daha sonra Kurtuluş Savaşı sırasında bizzat orduda görev alarak hizmet vermiş Türk kadınları için Bolu'da yayınlanan "Türk Oğlu" gazetesinin 30 Ekim 1921 tarihli sayısında duyurulan şu habere dikkat etmek gerekir:

*"Eskişehir savaşında başından sonuna kadar ve kendi araçları ile görev yapan 12 Türk kadınına madalya verilmiştir."*¹²

Bunların arasında erzak kolunu yöneten Fatma onbaşının rütbesi çavuşluğa yükseltilmiş ve bu oniki kadının isimleri verilmiştir. Türk kadınının hizmet ve başarılarına daha pekçok örnekler verilebilir.

Büyük insan Atatürk 21.3.1923'de Konya'da yaptığı bir gezisinde verdiği söylevde Türk kadınının Kurtuluş Savaşı sırasında gösterdiği çalışma ve özveriye takdirle belirtir ve şöyle der:

"Bu son senelerin inkılâp hayatında, ateşli özverilerle dolu mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak kurtuluşa ve bağımsızlığa götüren karar ve faaliyet hayatında milletin her ferdinin çalışması, çabası, emeği, özverisi ortaya çıkmıştır. Bu arada en çok yüceltilerek anılması ve daima şükran ile tekrar edilmesi gereken bir emek vardır ki, o da Anadolu kadınının göstermiş olduğu çok ulvi çok yüksek, çok kıymetli özveridir. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışmasını söylemek mümkün değildir ve dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu

¹¹ Doç. Dr. Gülden Ertuğrul: "Atatürkçülük ve Çağdaşlaşma Kapsamında Türk Kadını" *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 12 Mart 1990 s. 32.

Not: Prof. Dr. Necip Aziz Berksan (Gata Öğretim Üyesi) bir mektubunda Nene Hatun'un Kara Fatma isminde bir kadın olduğu ve düşmana saldırı sırasında öldüğü belirtilmiştir.

¹² Prof. Dr. A. Afetinan: *Kurtuluş Savaşında Türk Kadını* s. 7-8 (T.T.K. Ankara, 1985).

kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek gösterdim' diyemez.

Kadınlarımız aslında toplum hayatında erkeklerimizle her zaman yan yana yaşadılar. Bugün değil, eskiden beri, uzun zamandan beri, kadınlarımız erkeklerle baş başa, savaş hayatında, ziraat hayatında, geçim hayatında, erkeklerimizden yarım adım geri kalmayarak yürüdüler. Belki erkeklerimiz ülkeyi zorla ele geçiren düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında varlıklarını ispat ettiler. Fakat erkeklerimizin oluşturduğu ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Ülkenin varlık nedenini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki, bu savaşta ve ordan evvelki savaşlarda milletin yaşama yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağınsıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin savaş malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o özverili, o ilahî Anadolu kadınları olmuştur. Bundan dolayı, hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza dek kutlayalım ve büyük saygı gösterelim."¹³

Hizmetlerini, şükran, minnet ve büyük saygı ile andığı Türk kadınının, büyük bir potansiyel olduğu, Atatürk'ün bu sözlerinden anlaşılmaktadır. Böylesine önemli bir kuvvet kaynağını gerekli doğrultuda yönlendirmek için kadının eğitime önem vermek gerektiği ortadadır. Eğitimdeki düzensizlikler, lâik ilkeler doğrultusunda düzenlenerek 3 Mart 1924'te Tevhit-i Tedrisat Kanunu (Öğrenimi Birleştirme Yasası) kabul edildi. Bu yasaya göre eğitim devlet denetimi altına alınarak kadın ve erkek bütün toplum içinde çağdaştırılmış oldu. Kadınların da erkeklerin geçtiği bütün kademelerden geçerek eşit eğitim haklarından yararlandırılması kabul edildi. Atatürk kadının en büyük görevinin analık ve topluma değerli evlâtlar yetiştirmek olduğunu belirterek, uygarlığın dev adımlarla yürüdüğü bir çağda, yüzyılın gereklerine uygun evlât yetiştirmenin zorluklarını da bilerek hareket etmektedir. İzmirde 31.1.1923'de verdiği söylevde kadınların eğitim gereğini şöyle belirtmektedir:

¹³ 1) Doç. Dr. Türkân Arıkan: *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demeç* s. 13-14 (T.B.M.M. 50. yıl).

2) *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* Cilt II. s. 151, (T.T.K. Ankara 1989).

*"Kadının en büyük görevi analıktır. İlk eğitim verilen yerin ana kacağı olduğu düşünülürse bu görevin önemi yeterince anlaşılır. Milletimiz güçlü bir millet olmaya kesin karar vermiştir. Bugünün gerekli olan şeylerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan ötürü kadınlarımız da ilim ve fen adamı olacak ve erkeklerin geçtikleri bütün eğitim kademelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcı ve koruyucusu olacaklardır."*¹⁴

Kadınların üzerlerine düşen diğer görevlerin yanı sıra en faziletli ve yararlı görevinin analık ve faal evlâtlar yetiştirmek olduğunu ve bu nedenle anaların yüksek niteliklere sahip olmaları gerektiğini belirten Atatürk, 21.3.1923'de Konya kadınları ile yaptığı konuşmada, "kadınların erkeklerden daha aydın, daha kültürlü ve daha fazla bilgili olmaları zorunludur" der ve "eğer gerçekten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıydılar" diyerek tamamlar. Atatürk'ün belirttiğine göre batılılar Türk kadınına boş, cahil, uygar olmayan ve toplumsal hayata karşı ilgisiz ve hayattan, dünyadan, insanlıktan, iş ve güçten uzak tutulan varlıklar olarak görmektedirler. Anadolu Türk kadını böyle değildir. Kadınların dış görünüşleri bu gerçek dışı yargılara sebep olmaktadır. Atatürk Türk halkının dış görünüş itibarıyla de çağdaş bir görünüm olarak, kıyafet devrimi yapılmasını gerekli görmektedir. Atatürk 28.8.1925'de İnebolu gezisinde halka şöyle hitap etmektedir:

*"Gezilerim sırasında, köylerde değil, özellikle kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok sıkı özenle kapatmakta olduklarını gördüm. Özellikle bu sıcak mevsimde bu durumun kendileri için işkence ve ızdırap nedeni olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar bu biraz bizim benciliğimizin eseridir. Çok dikkatli ve namuslu olduğumuz gereğidir. Fakat saygıdeğer arkadaşlar, kadınlarımız da bizim gibi anlayışlı ve düşünceli insanlardır. Onlara ahlâkla ilgili kutsal kavramları aşulamak, millî ahlâkımızı anlatmak ve onların beynini ışıkla, temizlikle donatmak esası üzerinde bulduktan sonra fazla bencillığe gerek kalmaz. Onlar dünyaya gösterebilirler ve gözleriyle dünyayı dikkatle görebilsinler. Bunda korkulacak bir şey yoktur"*¹⁵.

¹⁴ Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet s. 25; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II s. 91.

¹⁵ Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet, s. 19.

Atatürk kılık kıyafetimizi çağdaşlaştırmak istiyordu. Bu nedenle 25 Ekim 1925'de çıkarılan yasa ile fes, çarık, takke, külâh gibi geri kalmışlığı simgeliyen ve bizim olmayan bütün giyecekler yasaklandı. Çağdaş kıyafet ve şapka devrimi gerçekleşti. Kılık kıyafet devrimi sadece erkeklerin değil kadınların da kıyafet biçimini kapsamaktadır. Atatürk gezilerinde gördüğü, yüzü gözü kapalı kadınların, yanlarından geçen erkeklere karşı arkalarını çevirip yumulmalarını garip ve gülünç bulmaktadır ve bu durumun derhal düzeltilmesini ister. Bunun Türk kadını ile ilgili yanlış yorumlara sebep olduğunu açıklar. Nitekim yabancılar Türk halkının uygar olamayacağını çünkü Türkiye halkının iki parçadan oluştuğunu, yani kadın ve erkek olarak iki kısma ayrıldığını ileri sürerler. Oysa Atatürk'e göre bir toplum aynı amaca bütün kadınları ve erkekleri ile beraber yürümezse uygarlaşmak hiçbir şekilde mümkün olamaz. Geri kalmanın nedeni zihinlerdeki bu kopukluktan kaynaklanmaktadır. Atatürk bu konuyu şöyle dile getirir:

*"Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmaktadır. Mümkün müdür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine aldırış etmeyelim de kitlenin tümü ilerleme onuruna erişsinsin. Mümkün müdür ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilir? Kuşku yok, ilerleme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol almak gereklidir. Böyle olursa inkılâp başarılı olur."*¹⁶

Atatürk'ün 30.8.1925'de Kastamonu'da yaptığı bu konuşmada, onun Türk toplumunu ilerletmek, yenilemek, tutsaklıktan kurtarmak ve çağdaşlaştırmak yolunda ne derece kararlı olduğunu açık bir şekilde görmekteyiz. Bunun için Türk kadınına esaretten kurtarmak şarttır.

İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda 14.10.1925 yaptığı bir konuşmada "Türk kadını nasıl olması gerekir" sorusunu şöyle yanıtlamaktadır:

"Türk kadını dünyanın en aydın, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklıtle değil; ahlâkta, fazilette ağır ağırbaşlı bir kadın olmalıdır. Türk kadınının görevi, Türk'ü zihniyetiyle, kol gücüyle, kesin kararlılığıyla koruyabilecek ve savunabilecek nesiller yetiştirmek-

¹⁶ Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet, s. 29. ("Kastamonu Konuşması" 30.8.1925).

tir. Milletın kaynağı, toplumsal hayatın esasđ olan kadın, ancak faziletli olursa görevini yapabilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır. Burada rahmetli Fikret'in herkesçe bilinen bir sözünü hatırlatırım: Elbet sefil olursa kadın alçakır beşer."¹⁷

Burada Atatürk'e göre ideal Türk kadını tipinin nasıl olması gerektiğini görüyoruz. Atatürk kadının zihinsel ağırbaşlılığını ve faziletini, dış görünüşünün, yani kıyafetinin de ağırbaşlılığı ile tamamlanmasını ister. "Bizim dinimiz kadını o tefritten de bu ifrattan da uzak tutar" derken¹⁸ ne çok serbest ve açık saçık bir giyimi onaylar, ne de pratik hayatta çok elverişsiz bir giyim olan kapanmayı kabul eder. Dinimizin önerdiği örtünme hem hayata hem de fazilete uygundur demektedir.

Atatürk aile kavramına büyük önem vermiştir. "Sosyal hayatın kaynağı aile hayatıdır" sözü Atatürk'ündür¹⁹. Bunun içindir ki toplumun sağlam ve sağlıklı oluşunu, aile kurumunun temelde sağlıklı oluşunda görmüş ve belki de en büyük devrimi aile hukukunu değiştirerek yapmıştır. Atatürk'ün hizmetlerini şükran ve saygı ile andığı Türk kadınına en büyük hediyesi, 4 Ekim 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun yasallaşmasıyla, hukuk alanında yapmış olduğu devrimdir. Aile hukukunun temeli olan Medeni Kanun'un kabulü ile, kadın erkek arasında eşitlik ilkesi getirilerek poligami kaldırılmış ve resmî nikâh ile evlenme işi koruma altına alınmıştır. Kadını mal olarak kabul eden köhne zihniyet tarihe karışmıştır. Birbirini görmeksizin vekiller vasıtası ile evlenme Cumhuriyet Türkiye'sinde uygulamadan kalkmış, birbirini tanıyan, anlayan çiftlerin aile kurumunu meydana getirmelerine olanak sağlanmıştır. Aile hukukumuzda çağdaş zihniyetin yerleşmesi ile, Türk kadını gereken teminatı kazanmış ve aile statüsünde daha onurlu bir yere yükselmiştir. Bundan sonra kadınlar sırasıyla, 1930 da Belediye, 1934'de Milletvekili seçme ve seçilme haklarına kavuşarak, Dünya kadınlarının çağdaş konumuna gelmiştir. Hatta o tarihlerde birçok batı ülkesinden daha ileri haklar elde etmiştir. Bugün Türk kadını İmparatorluk devrinde olduğundan daha ileri bir statüye ulaşmıştır. Kendisine verilen hakları koruyabilmek ve çağdaş yaşam düzeyine ve şartlarına ayak uydurma mücadelesi devam etmektedir.

¹⁷ Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet, s. 23.

¹⁸ Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet, s. 33.

¹⁹ Prof. Dr. Utkan Kocatürk: "Atatürk ve Aile" Atatürkçülük, II. Kitap, s. 205-209. (Ankara, 1983).

Halen bazı akımlarla tekrar çağdışına döndürölmek istenen Türk Kadını Yüce Atatürk'ün yolunda emin ve kararlı adımlarla bilinçli bir mücadele ile haklarının savunucusu olmak zorundadır. Aksi halde telafisi çok zor olan bir açmazın içine düşebilir ve bu açmazdan kurtulmak yine uzun zamana mal olan çabaları gerektirir.